€ $ ر ی ا ل

رفع تعهد ارزی واردات و حل اختلاف با بانک عامل و مراجع رسیدگی

بر اساس آخرین قوانین، مقررات و بخشنامه‌های بانک مرکزی (اصلاحات سال ۱۴۰۵) | به انضمام راهنمای دعاوی و تعزیرات

دایره ارزی استان یزد | تهیه و تنظیم: سیدمحمد حسین علوی راد

مفهوم رفع تعهد ارزی واردات و تفکیک دوگانه در مقررات ۱۴۰۵

بخشنامه ۰۵/۴۴۲۲۲ مورخ ۱۴۰۵/۰۳/۰۴

رفع تعهد ارزی واردات صرفاً به معنای ارائه یک پروانه گمرکی به بانک عامل نیست. بانک مرکزی در اصلاحیه بخش هفتم مجموعه مقررات ارزی، میان دو تعهد مستقل تفکیک قائل شده است و صرف ثبت تعهد در سامانه، بدون مشخص شدن نوع و علت آن، برای تعیین وضعیت حقوقی پرونده کافی نیست:

ارکان بررسی پرونده وارداتی	تعهد اول: ارائه سند ترخیص مطابق	تعهد دوم: پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز
۱ روش و محل تأمین ارز ۲ مهلت قانونی ایفای تعهد ۳ اسناد اثبات ورود و ترخیص	**ماهیت:** اثبات ورود و ترخیص قطعی کالا مطابق ثبت سفارش و اسناد حمل. **اثر مستقیم:** در صورت ایفای این تعهد، مؤسسه اعتباری مکلف است وثایق را متناسب با میزان تعهد ایفا شده آزاد کند.	**ماهیت:** تعهد مالی مستقل بابت تغییر نرخ ارز یا تأخیر در ترخیص طبق ضوابط. **اثر مستقیم:** بانک می‌تواند با اخذ تضامین نسبت به وصول اقدام کند؛ عدم پرداخت ممکن است به معرفی به تعزیرات و محدودیت تخصیص ارز منتهی شود.

تعیین وضعیت پرونده = بررسی منشأ ارز + تطبیق پروانه گمرکی با اسناد حمل + تفکیک تعهد سند ترخیص از تعهد مابه‌التفاوت نرخ ارز

راهنمای سریع دعاوی و وضعیت‌های تعهد ارزی واردات

نقشه راه اقدامات حقوقی

ردیف	وضعیت پرونده / نوع اختلاف با بانک	اقدام حقوقی پیشنهادی	عنوان خواسته اصلی و هدف دعوا
۱	کالا وارد و ترخیص شده اما تعهد همچنان در سامانه باقی است	طرح درخواست الزام به رفع تعهد ارزی	**الزام به رفع تعهد ارزی واردات** و اصلاح سوابق تعهد
۲	بخشی از کالا وارد شده و بخشی وارد نشده است (کسری ورود)	تعیین میزان تعهد انجام‌شده	**الزام به رفع تعهد ارزی نسبت به بخش انجام‌شده**
۳	میزان تعهد اعلام‌شده بیش از میزان واقعی واردات محاسبه شده است	اعتراض به نحوه محاسبه و درخواست اصلاح	**الزام به اصلاح میزان تعهد ارزی** و اطلاعات ثبت‌شده
۴	سوابق و اطلاعات سامانه با واقعیت پرونده وارداتی مغایرت دارد	درخواست اصلاح اطلاعات و سوابق ارزی	**الزام به اصلاح سوابق ارزی** و رفع تعهد ارزی
۵	بانک عامل از پذیرش اسناد واردات و انجام تکلیف قانونی خودداری می‌کند	مطالبه انجام تکلیف قانونی از بانک	**الزام به پذیرش اسناد واردات** و رفع تعهد ارزی
۶	تصمیم مرجع اداری برخلاف وضعیت واقعی پرونده موجب بقای تعهد شده است	اعتراض به تصمیم یا اقدام اداری در مرجع صالح	**ابطال تصمیم یا اقدام مورد اعتراض** و الزام به رفع تعهد
۷	واردات انجام نشده یا ناقص است و درباره اصل یا میزان مطالبه اختلاف وجود دارد	اعتراض مستند به مطالبه تعهد ارزی	**اعتراض به مطالبه تعهد ارزی** و الزام به تعیین تکلیف قانونی

روش‌های هفت‌گانه رفع تعهد ارزی واردات

شیوه‌های اجرایی و بانکی

روش رفع تعهد	شرح وضعیت و مکانیسم اجرایی	الزامات سامانه‌ای و نکات کلیدی
۱ ارائه اسناد ترخیص کالا	اصلی‌ترین روش؛ ارائه و ثبت پروانه گمرکی و اسناد ترخیص قطعی کالا نزد بانک عامل.	تطبیق اطلاعات اظهارنامه با ثبت سفارش و اسناد حمل در سامانه‌های بانکی و گمرکی.
۲ کسری یا عدم ورود بخشی از کالا	وقتی تمام کالا وارد کشور نشده، تعهد ارزی کل محموله به صورت یکجا منتفی نمی‌شود.	تفکیک کالای واردشده از واردنشده، ارائه اسناد گمرکی و بانکی و اعتراض به محاسبه در صورت اختلاف.
۳ تعیین تکلیف در صورت عدم ترخیص	کالا وارد گمرک شده اما به علت اختلاف گمرکی، ممنوعیت یا نقص اسناد ترخیص نشده است.	وضعیت متفاوت از واردات عادی؛ بررسی علت عدم ترخیص و اقدام در مراجع بانکی و اداری.
۴ استفاده از تمدید مهلت قانونی	زمانی که واردکننده امکان تکمیل فرآیند واردات و ارائه اسناد را در مهلت تمدیدی دارد.	جلوگیری از تبدیل تعهد به تخلف؛ بررسی شرایط تمدید بر اساس نوع ثبت سفارش و تأمین ارز.
۵ اصلاح اطلاعات سامانه	واردات و تعهد انجام شده، اما اطلاعات ترخیص یا اسناد بانکی در سامانه درست ثبت یا تطبیق نشده است.	تفاوت «عدم انجام تعهد» با «عدم ثبت اطلاعات»؛ شناسایی منشأ مغایرت و اصلاح سیستمی.
۶ رفع اختلاف محاسباتی با بانک	میزان تعهد یا مبلغ مطالبه‌شده توسط بانک عامل با اسناد واقعی واردات همخوانی ندارد.	تطبیق اسناد تأمین ارز، ثبت سفارش، پروانه گمرکی و مکاتبات بانک و طرح مطالبه اصلاح وضعیت.
۷ واردات در مقابل صادرات (خود / دیگران)	استفاده از ارز و ظرفیت پروانه صادراتی خود یا صادرکننده دیگر برای تأمین ارز ثبت سفارش واردات.	مراحل: ۱. ثبت سفارش معتبر ۲. انتخاب تأمین ارز از محل صادرات ۳. معرفی پروانه صادراتی ۴. ثبت واگذاری در سامانه جامع تجارت ۵. ترخیص و ارائه اسناد.

! هشدار مهم در واردات در مقابل صادرات: صرف توافق خصوصی میان صادرکننده و واردکننده یا انتقال وجه بین آنها موجب رفع تعهد ارزی نمی‌شود. رفع تعهد منوط به ثبت منشأ ارز در سامانه جامع تجارت و تأیید اسناد ترخیص توسط مراجع ذی‌صلاح است.

موارد هشت‌گانه عدم پذیرش رفع تعهد توسط بانک و راهکار مواجهه

ضوابط بخش هفتم مقررات ارزی

۸ مورد مجاز بانک برای عدم پذیرش رفع تعهد	تکلیف در صورت رد پروانه گمرکی یا کسر تخلیه	تکلیف وثایق بانکی پس از ارائه سند ترخیص
۱ عدم ارائه سند ترخیص مورد قبول مقررات	**در صورت رد پروانه گمرکی:** • بانک نمی‌تواند صرفاً شفاهی اعلام کند «رفع تعهد ممکن نیست». • باید مشخص شود کل پروانه رد شده یا بخشی از آن و اختلاف در تعداد است یا ارزش. • ارائه درخواست کتبی + اخذ پاسخ مکتوب بانک پیش از طرح دعوا الزامی است. **در صورت کسر تخلیه یا خسارت حمل:** • کل تعهد ایفا نشده تلقی نمی‌شود؛ بخش واردشده از بخش خسارت‌دیده (با گزارش گمرک و بیمه) تفکیک می‌گردد.	**آزادسازی وثایق (اصلاحیه ۴ خرداد ۱۴۰۵):** • در صورت ارائه سند ترخیص مطابق، بانک **مکلف** است وثایق را متناسب با میزان تعهد ایفا شده آزاد کند. • خودداری بانک از آزادسازی وثیقه پس از ایفای تعهد، موضوع دعوای مستقل **«الزام به فک رهن و آزادسازی وثایق و استرداد اسناد ضمانت»** است. • در صورت ضبط وثیقه توسط بانک، باید تاریخ سررسید، تمدیدها و تاریخ ارائه سند ترخیص دقیقاً بررسی شود.
۲ مغایرت پروانه گمرکی با ثبت سفارش و اسناد حمل		
۳ عدم ورود تمام یا بخشی از کالا به کشور		
۴ کسر تخلیه یا ورود خسارت به کالا در حمل		
۵ بیش‌بود ارزش یا اختلاف مؤثر در اطلاعات گمرکی		
۶ باقی ماندن تعهد پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز		
۷ انقضای مهلت مقرر بدون انجام اقدامات لازم		
۸ فقدان تأییدیه خاص مربوط به نوع یا محل ورود کالا		

مقایسه سه‌گانه اعتراضات، تعیین طرف دعوا، مرجع صالح و مهلت‌ها

چهارچوب دادرسی ارزی

آیا پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز به معنای رفع کامل تعهد است؟ **خیر**؛ این دو تعهد در اصلاحیه ۱۴۰۵ از هم جدا شده‌اند. بنابراین در زمان طرح دعوا باید دقیقاً مشخص شود اعتراض واردکننده از کدام یک از سه نوع زیر است:

معیار تفکیک	حالت اول: اعتراض به اصل ایجاد یا بقای تعهد ارزی	حالت دوم: اعتراض به مبلغ مابه‌التفاوت نرخ ارز	حالت سوم: اعتراض به عدم ثبت رفع تعهد پس از انجام تکالیف
ماهیت اختلاف	واردکننده معتقد است تعهد نباید ایجاد می‌شده یا با ورود و ترخیص کالا، دیگر تعهدی بر عهده او باقی نمانده است.	اصل تعهد مورد اختلاف نیست؛ اعتراض به نرخ، تاریخ، میزان ارز و مبنای محاسبه مابه‌التفاوت مطالبه‌شده است.	کالا ترخیص و اسناد تحویل بانک شده، اما بانک عامل در سامانه یا سوابق، رفع تعهد را ثبت و اعمال نکرده است.
عنوان خواسته در دادخواست	ابطال تصمیم/اقدام مربوط به ایجاد یا بقای تعهد + الزام به رفع تعهد ارزی واردات	ابطال مطالبه مابه‌التفاوت نسبت به مبلغ مورد اختلاف + استرداد وجه پرداخت‌شده (حسب مورد)	الزام به ثبت و اعمال رفع تعهد ارزی واردات + ابطال تصمیم مانع (حسب مورد)
طرف دعوا (خوانده)	مرجع صادرکننده تصمیم یا اقدام (بانک عامل یا بانک مرکزی حسب مورد)	مرجع محاسبه‌کننده یا مطالبه‌کننده وجه (بانک عامل یا بانک مرکزی)	در وهله نخست بانک عامل مسئول ثبت (و مرجع صادرکننده تصمیم مانع)
مدارک اختصاصی لازم	ثبت سفارش، اسناد تخصیص و تأمین ارز، اسناد بانکی، پروانه گمرکی و اسناد ترخیص	برگه مطالبه مابه‌التفاوت، فرمول و نرخ محاسبه، سوابق پرداخت و مستندات تاریخ ترخیص	درخواست کتبی رفع تعهد، رسید تحویل مدارک به بانک، مکاتبات و پاسخ بانک، پرینت سامانه

مرجع صالح رسیدگی	مهلت قانونی اعتراض (مواعد دادرسی)	۴ تاریخ کلیدی تعیین‌کننده مهلت
• **دیوان عدالت اداری:** اعتراض به تصمیمات و اقدامات اداری واحدهای دولتی یا ابطال بخشنامه‌های بانک مرکزی. • **دادگاه عمومی حقوقی:** اختلافات قراردادی، بانکی و مالی با بانک عامل یا استرداد وجه. • **مراجع گمرکی:** اختلافات منشأ گرفته از کسر تخلیه یا ارزش گمرکی (مقدمه رفع تعهد).	• **تبصره ۳ ماده ۱۶ قانون دیوان عدالت اداری:** ۶ ماه از تاریخ ابلاغ تصمیم برای مقیم داخل (۱ سال مقیم خارج). • **تبصره ۴ ماده ۱۶ (رأی هیئت عمومی ۱۵۰۹۰۱۰ مورخ ۱۴۰۳/۰۶/۲۷):** در دعاوی غیر ابطال (الزام به امر اداری)، ارائه درخواست قبلی به دستگاه و مهلت پاسخ ۳ ماهه.	۱ تاریخ ایجاد اولیه تعهد ارزی ۲ تاریخ انجام تکالیف و ارائه اسناد به بانک ۳ تاریخ صدور پاسخ یا اقدام مورد اعتراض ۴ **تاریخ ابلاغ یا اطلاع معتبر واردکننده** (مبدأ اصلی محاسبه مهلت اعتراض)

مهلت‌های رفع تعهد ارزی و آخرین اصلاحات تا ۳۰ مهر ۱۴۰۵

مصوبات هیئت وزیران و کمیسیون ارز

سقف مهلت ماشین‌آلات خط تولید	سقف مهلت مواد اولیه و دارو	تمدید مصوبه ۷ مرداد ۱۴۰۵	درخواست معافیت مابه‌التفاوت
۳۶۰ روز تقویمی (با موافقت کمیته تمدید مهلت واردات)	**۲۴۰ روز** مواد اولیه، واسطه‌ای، قطعات تولید، دارو و تجهیزات پزشکی	**۱۸۰ روز** حواله‌ها (۱۲۰ یا ۱۸۰ روز)، بروات و اعتبارات اسنادی مشمول	**۳۰ روز** مهلت ارائه درخواست توسط واردکننده + ۱۴ روز بررسی بانک

موضوع مهلت / ضابطه اجرایی (بخشنامه ۲۶ مهر ۱۴۰۵)	مدت زمان / سقف مجاز	شرایط، استثنائات و آثار حقوقی
حواله‌های با انقضای مهلت در بازه ۱۴۰۴/۱۲/۰۹ تا ۱۴۰۵/۰۶/۰۹	**تمدید تا ۱۲۰ روز دیگر (مجموعاً ۱۸۰ روز)**	در مدت تمدید مقرر طبق مصوبه ۷ مرداد ۱۴۰۵ هیئت وزیران، اخذ مابه‌التفاوت نرخ ارز بابت تأخیر در ترخیص و پیگیری ایفای تعهد موضوعیت ندارد.
اعلام نظر مراجع تخصصی درباره درخواست معافیت	**حداکثر ۶۰ یا ۹۰ روز**	۶۰ روز از تاریخ درخواست یا ۹۰ روز از تاریخ ترخیص کالا جهت اعلام نظر تخصصی.
تصمیم‌گیری کمیته تمدید مهلت درباره معافیت مابه‌التفاوت	**۱۸۰ روز (خاص: ۲۷۰ روز)**	تمدید مهلت پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز نیز حداکثر ۱۸۰ روز تقویمی با اختیار بانک مرکزی است.
کالاها و نرخ‌های ارزی غیرمشمول افزایش مهلت	**خارج از شمول تمدید**	کالاهای متروکه، ماشین‌آلات مستعمل (به‌جز استثنای تحریمی)، و کالاهای تأمین ارز شده با نرخ ۴۲ هزار ریال، حواله کالاهای اساسی و برخی نرخ‌های ۲۸۵ هزار ریالی (به‌جز استثنای بخشنامه ۰۴/۵۴۸۷۲ مورخ ۱۴۰۴/۰۳/۰۱).
شرایط استفاده از مصالحه ریالی تعهدات معوق	**طبق ضوابط بخش هفتم**	ویژه برخی تعهدات معوق (عدم ارائه پروانه، کسر تخلیه، بیش‌بود ارزش) با درخواست کتبی واردکننده؛ جایگزین عام برای پرونده‌هایی که از طریق اسناد عادی قابل رفع هستند نیست.

! دو شرط اساسی در تمدید مهلت‌های ۱۴۰۵: ۱. افزایش مهلت تا ۲۴۰ یا ۳۶۰ روز خودکار نیست و منوط به تصویب کمیته و صرفاً **یک بار** برای هر ردیف سند حمل است. ۲. در صورت ارسال به موقع پرونده به کمیته، تا زمان تعیین تکلیف از معرفی واردکننده به **تعزیرات حکومتی** خودداری می‌شود.

آثار هفت‌گانه عدم رفع تعهد، ضمانت اجراهای تعزیراتی و چک‌لیست واردکننده

تبصره ۷ ماده ۲ مکرر قانون مبارزه با قاچاق

آثار هفت‌گانه عدم رفع تعهد برای واردکننده

۱. **باقی ماندن و ضبط وثایق** و تضامین نزد بانک عامل
۲. **ایجاد و مطالبه مابه‌التفاوت** نرخ ارز به صورت مستقل
۳. **محدودیت خدمات بانکی** و جلوگیری از تخصیص ارز بعدی
۴. **ثبت سابقه تعهد ایفا نشده** در سامانه‌های تجاری
۵. **الزام به اعاده عین ارز** در صورت عدم ایفای واقعی تعهد
۶. **ارجاع پرونده به سازمان تعزیرات** حکومتی (ماده ۱۰)
۷. **جریمه نقدی، تعلیق کارت بازرگانی** و پیگیری کیفری در صورت ظن قاچاق

شرایط تشکیل پرونده در سازمان تعزیرات حکومتی

- **تفاوت تخلف با مانده سامانه‌ای:** صرف باز بودن تعهد در سامانه یا خطای اداری بانک در ثبت اسناد، تخلف تعزیراتی محسوب نمی‌شود.
- **ارکان احراز تخلف:** سررسید شدن قطعی تعهد (با احتساب تمدیدهای ۱۴۰۵) + عدم ورود و ترخیص واقعی کالا یا استنکاف از پرداخت مابه‌التفاوت قطعی.
- **محور دفاع در تعزیرات:** اثبات ورود و ترخیص کالا، ارائه رسید تحویل اسناد به بانک در مهلت قانونی، شمول مصوبه تمدید ۱۸۰ روزه و تفکیک خطای ثبتی بانک از عدم ایفای تعهد.

چک‌لیست ۱۰ مرحله‌ای اقدام و دفاع واردکننده

۱. تهیه جدول زمانی کامل (ثبت سفارش تا ترخیص)
۲. تفکیک تعهد سند ترخیص از تعهد مابه‌التفاوت نرخ ارز
۳. بررسی شمول تمدید ۱۸۰، ۲۴۰ یا ۳۶۰ روزه سال ۱۴۰۵
۴. استخراج مستندات کسر تخلیه یا خسارت حمل (گمرک/بیمه)
۵. تسلیم درخواست کتبی رفع تعهد و اخذ رسید ثبت دبیرخانه بانک
۶. مطالبه پاسخ مکتوب بانک درباره علت دقیق عدم پذیرش اسناد
۷. درخواست اصلاح مغایرت‌های سیستمی سامانه جامع تجارت
۸. ثبت درخواست معافیت مابه‌التفاوت ظرف ۳۰ روز تقویمی
۹. طرح دعوای الزام به فک رهن در صورت عدم آزادسازی وثیقه
۱۰. انتخاب دقیق مرجع صالح (دیوان عدالت اداری یا دادگاه حقوقی)

قاعده طلایی دفاع: تفکیک میان «عدم ایفای واقعی تعهد واردات» ، «انجام تعهد و عدم ثبت آن توسط بانک عامل» و «اختلاف صرف در محاسبه مبلغ مابه‌التفاوت نرخ ارز»